

Pomůcky a hry v mateřské škole: Co vybrat, abyste rozvijeli schopnosti dětí?

Na světovém i tuzemském trhu existuje nepřeberné množství nejrůznějších hraček a pomůcek pro předškolní děti. Které z nich do vaší mateřské školy vybrat, abyste dosáhli komplexního rozvoje schopností dětí? Jak nastavit pravidla pro účinné využívání pomůcek? A jak děti motivovat k činnostem, které je nebaví?

MGR. BC. KLÁRA LIGURSKÁ

Předškolní věk je období mezi třetím až šestým rokem života. V této době se u dětí intenzivně rozvíjí celá řada důležitých schopností, na které pak budou moci v mladším školním věku úspěšně navázat činnostmi, jako jsou čtení, psaní a počítání. O tomto období říkáme, že je **zlatým věkem hry**, jelikož hra je stěžejní činností komplexního rozvoje tohoto věku.

Hračka, nebo pomůcka?

Hra je forma sociální činnosti, která se liší od práce a učení. Hra má řadu aspektů: poznávací, procvičovací, emocionální, pohybový, motivační, tvořivostní, fantazijní, sociální, terapeutický, diagnostický a rekreační. Zahrnuje činnosti jednotlivce, dvojice, malé i velké skupiny. Hra každého člověka provází celý život, avšak v předškolním období má své specifické postavení. Je vůdčím typem činnosti. Charakteristické pro hry předškolních dětí je rozpoznávání detailů, hraní si „spolu“, rozvoj intelektu, obohacení obsahu hry, výchovná a socializační funkce, rozvoj představivosti a kreativity. Předškolní věk je obdobím námětových her.

Hračku můžeme definovat jako předmět používaný ke hře. Je součástí materiálního prostředí dítěte, odráží jeho charakteristiky, zajišťuje **dostatečnou podnětnost prostředí**. Hračky naplňují různé funkce, podporují imaginaci, napomáhají socializaci a rozvoji fantazie. Při vybavení prostředí musíme mít na paměti, že jsou různé hračky vhodné pro různé věkové skupiny, protože v každém věku a dle úrovně svých aktuálních schopností potřebuje každé dítě něco jiného, aby se mohlo dál rozvíjet. Nejvýznamnější roli naplňuje hračka u nejmenších dětí.

V předškolním věku je často důležité rozvíjet děti i v oblastech, které je nebaví. Rozhodně děti do činnosti nenutíte, ale čas od času jim aktivitu nabídněte. Můžete je i motivovat tím, že se s nimi o činnost podělíte: „Jeden puzzle najdu já, druhý ty.“

Pomůcka je předmět, díky kterému dosáhneme nějakého cíle, je to předmět používaný za konkrétním účelem. Z toho vyplývá, že **každá hračka může být pomůckou**, pokud víme, čeho s její pomocí chceme dosáhnout, co konkrétně s ní chceme u dětí rozvíjet. Pokud bychom chtěli konkrétně nasměrovat rozvoj u jednotlivých dětí, měli bychom jim zároveň poskytnout návod a prostor, jak si s konkrétní hračkou hrát.

Je naše MŠ dostatečně vybavená?

Pokud si klademe otázku, zda máme ve školce dostatečně vybavené prostředí pro rozvoj předškolních dětí, je zapotřebí se zamyslet, jestli máme dostatek pomůcek pro rozvoj jednotlivých schopností. Zároveň je zapotřebí se zamyslet nad tím, zda máme dostatek hraček, které potřebují děti batolecího, předškolního a také mladšího školního věku. Je důležité také vědět, zda vlastně pomůcky pro rozvoj konkrétní schopnosti **správně používáme**, respektive zda je tak používají také děti, například paměťové hry, hry pro rozvoj jednotlivých smyslů a tak dále.

Pro rozvoj jakého věku dítěte jsou hračky v naší MŠ?

Hračky pro rozvoj dětí v batolecím věku zahrnují: kostky, rulery, stavby z písku – hry s pískem, hračky do vody, vkládání předmětů do otvorů, navlékání korálků v odpovídající velikosti, hry napodobující pracovní činnost a manipulační hry, tj. využívání předmětů z okolí či jejich napodobeniny. Hračky pro batolecí věk **by měly být lehké, pevné a nerozbitné.**

Mezi neopomenutelné hračky pro rozvoj dětí v předškolním věku patří auta, panenky a plyšáci, přičemž se uvádí, že panna by měla být přibližně třicet centimetrů vysoká, omyvatelná s ohebnými klouby. Dále jsou to různé senzorické zvukové a světelné hračky, různá leporela a knihy odpovídající věku a nejrůznější skládačky a námětové hračky. Hraček by měl být přiměřený počet, přičemž by měly být **pravidelně obměňovány**, respektive by se dítěti mělo nabízet takových hraček, které povedou k jeho rovnoměrnému rozvoji, aby si dítě nehrálo pouze s hračkami pro rozvoj zrakového vnímání a motoriky na úkor například hraček pro rozvoj sluchového vnímání a paměti.

Naproti tomu hračky pro děti v mladším školním věku musí splňovat násle-

dující požadavky. Dítě si hračky **samo vybírá**. Preferuje hračky napodobující běžné předměty. Hračky musí splňovat požadavek „opravdovosti“, například panenka potřebuje veškeré vybavení, odpovídající oblečení a podobně. Dále do tohoto věku patří konstrukční stavebnice, pomůcky pro ruční práce, tvarování, sportovní a jiné pomůcky.

Oblasti rozvoje schopností:

Tělesný rozvoj, rozvoj hrubé motoriky

Předškolní dítě má velkou potřebu pohybu, kterou uspokojuje nejčastěji při hrách. Je žádoucí poskytnout mu **dostatek prostoru ke spontánnímu pohybu**, protože děti mají pohyb rády. Kromě využívání hřišť v prostoru zahrady MŠ lze hrubou motoriku rozvíjet také ve třídě. Například

velmi oblíbené jsou opičí dráhy s využitím barevných tunelů, molitanových kostek, barevných kruhů, padáků, míčů a bazénů s kuličkami. K tomuto účelu lze dokoupit také celé překážkové dráhy. Důležitá je **pestrost a mnohostrannost pohybu.**

Využívání tunelů a jiných překážek se velmi dobře kombinuje například s rozvojem kognitivních schopností, kupříkladu umístění vkládačky jako součást splnění úkolů v překážkové dráze. Do prostoru dráhy se rozmístí jednotlivé díly vkládačky. Když dítě na konci dráhy proleze tunelem, musí umístit jeden díl do společné vkládačky. Tím lze dosáhnout rozvoje hned několika schopností, motoriky, plnění instrukce, paměti, rozvoje zrakové analýzy a syntézy a také spolupráce.

Rozvoj jemné motoriky

K velkému pokroku u dětí předškolního věku dochází v oblasti koordinace drobných svalů ruky. Dítě rádo kreslí, maluje, modeluje, věnuje se rukodělným činnostem, rádo vykonává různé drobné pracovní úkony. Kromě běžných výtvarných pomůcek, které v mateřské škole využíváme, můžeme rozvíjet jemnou motoriku například s pomocí různých mozaik, špuntových vkládaček, magnetických tabulek či stavebnic. Často se jemná motorika rozvíjí v koordinaci ruka-oko, tudíž většinou zároveň rozvíjíme také zrakové vnímání. Velice oblíbené jsou obrázky, do kterých se zasouvají různé (ideálně dřevěné, ale i plastové) **špunty, kolíky či válečky**, například celá řada velmi pěkně zpracovaných pomůcek od výrobce **GOGO Toys nebo Goki.**

Rozvoj rozumových schopností

Z hlediska kognitivního rozvoje dochází k pokroku v úrovni poznávacích a paměťových procesů. Do této oblasti lze

Jaké mají hračky funkce?

- Jsou zábavné, podněcují ke hře,
- napomáhají rozvoji kreativity, motoriky, rozvíjí poznání,
- přibližují svět dospělých, napomáhají nám při komunikaci s dítětem.

Pomůcky na rozvoj rozumových schopností

Co by určitě nemělo chybět v MŠ pro rozvoj rozumových schopností, jsou řady: Logico Primo, Logico Piccolo, BambinoLÚK a MiniLÚK. Na trhu se nejedná o žádnou novinku, přesto jsou tyto pomůcky velmi nadčasové svou funkcí. Jedná se o pomůcky, v rámci jejichž používání musí dítě pomoci přiřazování kamenů hledat dvojice, které k sobě patří.

Ke každé výše zmíněné pomůcce existuje řada knih, dle nichž dítě kameny přiřazuje. Knihy jsou zaměřené na rozvoj i dalších oblastí, např. zrakového vnímání, ale také na oblast rozvoje jazyka a předpočetních dovedností. Zároveň tyto pomůcky pokrývají věkový rozsah od dvou do deseti let.

zařadit velké množství her, u kterých se propojuje **logické**, respektive **prelogické uvažování** často se zrakovým a sluchovým vnímáním, pamětí a podobně. Jsou to všechny hračky, u nichž musí dítě na jejich správné použití nebo vyřešení přijít samo nebo s malou pomocí. Jsou to různá logická dvoj- a trojpuzzle, asociční puzzle a karty, dále například pomůcky z řady Hry a legrácky Dráčka Fráčka, Puzlino a nejrůznější variace na tuto pomůcku od různých značek, různá pexetria nebo chytrá pexesa od Albi.

Předškolní dítě má myšlení konkrétní, obrazné. Myslí v představách. Proto rozvíjení představivosti u dětí **přímo souvisí s rozvojem myšlení**. Pro rozvoj představivosti často platí – čím jednodušší pomůcka, tím více se představivost rozvíjí.

Pro rozvoj schopností, které se v pozdějším věku rozvinou v dovednost počítání, jsou výborné pomůcky, u nichž dítě musí seřazovat různé soubory dle zadaných kritérií, dle velikosti, barev, tvarů, dle kategorií (např. pomůcka Duha

a jiné). Takové pomůcky podporují rozvoj logického myšlení.

Rozvoj paměti

Paměť předškolního dítěte je obrazná, převažuje živelné, neúmyslné zapamatování. Je převážně mechanická. Objevují se však už **náznačky úmyslného zapamatování a logické paměti**. Zvětšuje se kapacita krátkodobé i dlouhodobé paměti a její trvalost. Pokud dítě zaujme něco, co zapůsobí na jeho city, dokáže si zapamatovat i složité celky.

Pokud bychom chtěli u dětí v předškolním věku rozvíjet paměť, hovoříme zejména o rozvoji krátkodobé zrakové, krátkodobé sluchové a krátkodobé verbální sluchové paměti. Obsah krátkodobé paměti u dospělé osoby je změřen na celkem 8 bitů, to znamená, že dospělý člověk si do krátkodobé paměti dokáže uložit sedm plus minus jeden prvek. U dětí v předškolním věku obsah krátkodobé paměti odpovídá zhruba tolika bitům, kolik jim je let. To znamená, že pětileté dítě by si mělo v průměru z uve-

deného souboru například patnácti prvků zapamatovat pět prvků. Některé děti zvládnou i více.

Zpravidla děti s oslabením v jazykové oblasti si zvládnou zapamatovat spíše menší počet prvků, než je jejich fyziologický věk, což je indikací k takovému tréninku. Velmi pěkně zpracované pomůcky pro rozvoj krátkodobé paměti jsou **Spacio od Djeco nebo Clipacip**. V souhrnu se ale jedná o pomůcky, které mají nějakou kartu k zapamatování předlohy, ta se pak schová a dítě rozmisťuje předměty dle toho, jak si kartu zapamatovalo. Výborná pomůcka pro rozvoj paměti je také řada **V kostce od Albi** a další.

Rozvoj zrakového a sluchového vnímání

Vnímání, ač dosud nepřesné, se zlepšuje, dítě ke konci období rozliší základní barvy, výšku tónu, různý rytmus. Obtížné a nepřesné je vnímání času a prostoru (včera, dnes, za týden, před rokem), odhad věku člověka, odhad vzdálenosti a podobně. Centrální nervová soustava (CNS) dozrává v sedmém roce života, do té doby dochází k **neustálému zpřesňování vidění a slyšení**.

Aktivita a pomůcky pro rozvoj zrakového a sluchového vnímání zahrnují kromě zrakové a sluchové paměti, která je popsána výše, zejména zrakovou a sluchovou diferenciaci, zrakovou a sluchovou analýzu a syntézu, ale také jejich kombinace. Existuje celá řada vkládaček od jednodušších po velmi složité, stejně tak puzzle od dvoudílných po opravdu velké množství dílů.

Dítě by mělo samostatně zvládnout složit puzzle o takovém počtu dílů, kolik je mu let. U puzzle je důležité poznamenat, že jako takové rozvíjí pouze jednou. Kdykoliv později dítě skládá stejné puzzle, již nerozvíjí schopnost zrakové analýzy a syntézy, ale pouze využívá paměti. Proto se často **doporučuje puzzle obměňovat**. Je žádoucí, aby dítěti po každé, když bude chtít skládat puzzle, bylo nabídnuto jiné od předchozích, již složených.

Výborná pomůcka pro rozvoj zrakového vnímání je Ubongo. Velkou neznámou

Rozvoj pozornosti

Pozornost v předškolním věku je dosud nestálá, krátkodobá, převážně neúmyslná. Je nutné ji upoutat zajímavými podněty, hračkami, obrázky, vyprávěním a podobně. Činnosti je žádoucí **často střídát**, totéž platí o pomůckách. Příkladem hry pro rozvoj pozornosti je například Double a různé variace na tuto hru.

jsou v nynější době pro děti v předškolním věku obrázkové kostky. Čím dál častěji se v praxi setkávám s dětmi, které obrázkové kostky nedokážou složit, a to ani podle předlohy. Takové kostky jsou samy o sobě důkazem, že autoři nových pomůcek nemusí vždy vynalézat kolo, aby byla pomůcka úspěšná a dobře rozvíjela schopnosti dítěte.

Oproti tomu v oblasti rozvoje sluchové diferenciace, sluchové analýzy a syntézy, porozumění instrukcím je čím dál více populární pomůcka **Kouzelné čtení** – Albi tužka. K této pomůcce existuje celá řada nejrůznějších knih s obrázky, slovní zásobou a úkoly, dokonce dnes rozvíjí i cizí jazyky. Co ovšem patří mezi pomůcky, které nesmí chybět, jsou **Zvuková pexesa** od Albi. Jedná se o čtyři soubory pexes Dopravní prostředky, Veselá zvířátka, Zvuky kolem nás a Hudební nástroje, s nimiž se dá různým způsobem experimentovat pro rozvoj sluchového vnímání. Do rozvoje sluchového vnímání patří samozřejmě **veškeré zvukové hračky**, knihy se zvuky, zvukové pexeso (neelektronické), zvukové vkládačky, Orffovy nástroje pro rozvoj a reprodukci rytmu a další.

Rozvoj hmatu a čichu

Kromě rozvoje zrakového a sluchového vnímání jsou velmi populární a užitečné také pomůcky pro rozvoj hmatu a čichu. Pro rozvoj hmatu existují různá hmatová pexesa a hmatové destičky a válečky. Patří sem pomůcky **Hmatej a najdi, Zajíč v pytli, Hmatík z řady Akademie od Albi** a podobně. Řadí se sem ale také hmatové podlahové disky, které jsou určeny pro rozvoj hmatu na ploskách nohou. Pro rozvoj čichu lze velmi dobře využít **obyčejná tvrdá mýdla**, existují ale také jiné pomůcky, například Nosík nebo čichové válečky.

Rozvoj řečové komunikace

V rozvoji řečových a komunikačních schopností v tomto období dochází k obrovskému pokroku. Zlepšuje se schopnost souvislého vyjadřování, gramatická správnost řeči a kultivace sdělovaného. Slovní zásoba tříletého dítěte dosahuje **okolo tisíce slov**, rozsah slov-

ní zásoby předškoláka před nástupem do školy by měl být přibližně **tři tisíce slov**.

Pro rozvoj řeči jsou nezbytné pomůcky **s velkým množstvím obrázkových karet**, lze využít také pexesa nebo různé soubory obrázkových karet od různých autorů. Výborný je například řetězec Flying Tiger, kde lze takové soubory zakoupit. Patří sem nejrůznější lotta, dále **dějové obrázky a vyprávěcí karty** (např. Povím ti, mami; Povím ti, tati aj.). Také slouží pro rozvoj seriality.

Řadíme sem různé předložkové hry a karty, dále karty pro fixaci a automatizaci nově vytvořených hlásek – patří sem například karetní hra **Logorelo**. Pro tvorbu vět můžeme využít například **Bre-bentika** z řady Akademie Albi. Řeč také rozvíjejí různé soubory obrázků či velmi populárních magnetických obrázků pro rozvoj předložek, kategorizace, protiklady (např. Memino aj.). Populární hra pro pohotovost vybavování slov ze slovní zásoby je **Tik tak bum Junior**. Do rozvoje řečové komunikace patří samozřejmě také knihy.

Rozvoj emocí

V období předškoláka mají velký význam city. Je to období s převažující potřebou kladných citů. Jako nové se objevují stud, plachost, nesmělost, ostych a strach z neznámého, zvláště z podnětů, které souvisejí s fantastickými představami. Probíhá rozvoj vyšších citů, zvědavosti, smyslu pro krásu a pro dobro a zlo. Dítě se začíná učit **ovládat své citové projevy**. Mezi pomůcky rozvíjející emoce patří Emušáci, různé typy emočních karet (např. od Pasparty) nebo Expression puzzle od MUGU.

Tip na závěr

Závěrem je zapotřebí zdůraznit, že ne všechno, co se na trhu prodává jako ultramoderní hračka s odpovídající cenou, je zárukou vývoje genia. I hračky z přírodnin (klacek, ořechové skořápky, kaštiny atd.) mohou udělat hodně práce, pokud víme, za jakým účelem je dětem ke hře nabízíme. Děti je potřeba **rozvíjet komplexně**, rovnoměrně napříč všemi smysly a schopnostmi. Navíc v předškolním věku je často důležité rozvíjet děti i v oblastech, **které je nebaví** (protože velmi pravděpodobně je to ta oblast, která je oslabena).

Pokud dítě například nechce skládat puzzle a nejde mu to, ale nemá k tomu žádný zdravotní důvod (např. nenosí brýle), může to být třeba proto, že je to pro něj zatím moc složité. Samozřejmě nebudeme celý den nutit děti dělat to, co je nebaví, ale můžeme jim čas od času nabídnout návod, jak překonat neviditelnou překážku v plnění úkolů, které by ve svém věku měly zvládat.

Nabídneme takovému dítěti puzzle o menším počtu dílků a naučíme jej, jak se takové puzzle skládá. Nejprve si otočíme všechny puzzlíky, abychom na ně dobře viděli. Nalezneme čtyři rohy, poté sestavíme rámeček a nyní již doplňujeme podle dominantních figur na skládaném obrázku vždy „stejně na stejné“. Můžeme se u takové činnosti s dítětem i vystřídat: „Jeden puzzlík najdu já, druhý ty.“ Pro dítě to takto bude mnohem více motivační. Po dokončení se společně radujeme z hotové práce.

Autorka je logopedkou ve zdravotnictví a speciální pedagožkou v ZŠ.

Jaké požadavky by hračky a pomůcky měly splňovat?

Měly by být:

- zdravotně nezávadné a dostatečně podnětné,
- v kvalitním designu a zpracování, funkční nebo multifunkční a variabilní,
- s návodem k vhodnému použití, rozvoji konkrétních schopností (příčímž tento návod je zapotřebí vhodným způsobem interpretovat i dětem).